

ROZPRÁVAČSTVO – JAZYKOVO – ŠTYLISTICKÁ PODSTATA BIBLIE

Anton Fabian

Biblická konferencia, Ružomberok 23. - 25. októbra 1997, KPF sv. Ondreja
Dokument Pápežskej biblickej komisie *Interpretácia biblie v Cirkvi*

Autor vychádza z Lohfinkovej otázky: «Čo je vlastne kresťanské posolstvo vo svojom jadre? Je argumentáciou alebo apeláciou alebo naráciou?» Krátky prierez Starým a Novým zákonom nás privádza k uzáveru, že „*naratívny jazyk je fundamentálny a determinujúci*“ a že „*elementy nie naratívne majú iba druhoradú funkciu*“. Naratívnosť je *fundamentálna modalita komunikácie medzi ľudskými osobami* a zároveň aj charakteristika osôb Svätého Písma. Znovuobjavenie naratívnosti v našom storočí treba však vidieť v súčinnosti s rozvojom literárnych, jazykovedných a filozofických disciplín, s novým hodnotením mýtu i symbolu, ako aj s prekonaním historicko-kritickej metódy ako jedine správnej. V úryvkoch z dokumentu Pápežskej biblickej komisie *Interpretácia biblie v Cirkvi* sa ponúka potvrdenie užitočnosti naratívnej analýzy.

1. Naratívny jazyk je určujúci

V roku 1974 nemecký biblista Gerhard Lohfink publikoval článok *Erzählung als Theologie*¹, v ktorom pojednáva o základnej rečovej štruktúre evanjelií. Tento článok sa dá pokladať za priekopnícky v tom zmysle, že odкрýva dôležitosť naratívnej analýzy v biblickej sfére. Všímajúc si niektoré biblické texty, autor rozlišuje tri formy jazyka: argumentáciu (Kazateľ 8,17-9,6), apeláciu (Exodus 20,13-17) a naráciu, čiže rozprávačstvo (Deuteronomium 26,5-9). Zároveň si kladie otázku: «*Čo je vlastne kresťanské posolstvo vo svojom jadre? Je argumentáciou alebo apeláciou alebo naráciou?*»²

Aby dal odpoveď na otázku, rozoberá Lohfink najprv list sv. Pavla Rimanom a potom aj iné listy Nového zákona. Jeho cieľom je ukázať, že napriek vonkajšiemu zdaniu, tieto texty nepopierajú, ale potvrdzujú základnú úlohu narácie. To je zjavné predovšetkým z kerygmatického ohlasovania Božej spásy v Kristovi, v ohlasovaní jeho smrti a zmŕtvychvstania.³ Autor uzatvára: „*Naratívny jazyk je fundamentálny a determinujúci*“ a že „*elementy nie naratívne majú iba druhoradú funkciu*“⁴, aj keď sú početnejšie z hľadiska kvantity.

Aké má Lohfink dôvody na tvrdenie o fundamentálnosti naratívneho elementu? Spresňuje: «*Písané evanjeliá sú vo svojej štruktúre závislé na ústnych evanjeliách, teda na takej forme posolstva spásy, ktorú môžeme poznávať ako bázu Pavlových a vôbec všetkých pôvodných kresťanských listov. Medzi naratívnu subštruktúrou listov a naratívnu štruktúrou evanjelií existuje úzka súvislosť. Listy, tak ako evanjeliá majú spoločnú bázu: pôvodné kresťanské vyznanie. V tomto vyznaní je stredobodom Ježišova smrť a zmŕtvychvstanie. Presne tak ako príbeh o utrpení, ktorý sa končí veľkonočným posolstvom, sa stal stredobodom evanjelií*»⁵.

Z toho, čo bolo povedané vyplýva, po prvé, že: «*samotná narácia je teológia*»⁶. Po druhé, že informácia a príbeh sú dve rozličné skutočnosti. Informácia je zameraná na súčet poznatkov, a teda jej vlastným rozmerom je vzdialenosť od minulosti k dnešnému človeku. Naopak príbeh, žije v súčasnosti, ponárajúc poslucháča do hĺbky spásnej udalosti, umožňujú mu tak zúčastniť sa a byť existencionalne znovu prítomný⁷.

Lohfinkov príspevok v biblickej oblasti by sa nebol mohol ujať, keby v tom čase neboli už rozvinuté aj literárne, jazykovedné a filozofické vedy nášho storočia, spolu so znovuobjavením hodnoty mýtu a symbolu a s prekonaním historicko-kritickej metódy ako jedine správnej.

2. Naratívna analýza podľa dokumentu Pápežskej biblickej komisie

Novú metódu literárnej analýzy popisuje dokument Pápežskej biblickej komisie *Interpretácia biblie v Cirkvi* v prvej časti, v druhej kapitole v druhom odseku: «*Naratívna exegéza predkladá metódu pochopenia a komunikácie biblického posolstva, ktorá zodpovedá forme príbehu a svedectva, čo je fundamentálna modalita komunikácie medzi ľudskými osobami a zároveň aj charakteristika osôb Písma Svätého. V skutočnosti Starý zákon predstavuje históriu spásy, v ktorej účinný príbeh stáva sa podstatou vyznania viery, liturgie a katechézy (porov. Ž 78, 3-4; Ex 12, 24-27; Dt 6, 20-25; 26, 5-10). Aj ohlasovanie kresťanskej kerygmy obsahuje naratívnu sekvenciu o živote, smrti a zmŕtvychvstaní Ježiša Krista, čiže udalosti, o ktorých evanjeliá nám ponúkajú detailne príbehy*»⁸.

Naratívna analýza študuje teda spôsob, akým je určitý príbeh v histórii vyrozprávaný a ako zapája dnešného čitateľa do svojho minulého sveta a do jeho systému hodnôt. Dokument Pápežskej biblickej komisie pripomína povinnosť rozlišovať medzi "autorom reálnym" a "autorom implicitným" ako aj medzi "čitateľom reálnym" a "čitateľom implicitným". «*"Reálny autor" je osoba, ktorá príbeh zostavila. Výrazom "implicitný autor" sa označuje predstava autora, ktorého text postupne plodí v priebehu čítania (s jeho kultúrou, temperamentom, nasmerovaním, vierou, atď). "Reálnym čitateľom" sa nazýva každá osoba, ktorá má prístup k textu, od prvých adresátov, ktorí ho čítali alebo počuli, až po dnešných čitateľov alebo poslucháčov. "Implicitným čitateľom" sa rozumie ten, koho text predpokladá a vyvoláva, ktorý je schopný zvládnuť mentálne činnosti a citové požiadavky na to, aby vstúpil do sveta príbehu a odpovedal spôsobom, aký chcel dosiahnuť reálny autor prostredníctvom implicitného autora*»⁹

Toto rozlišovanie pomáha porozumieť účinkom biblického textu. Text totiž má vplyv tou mierou, akou reálni čitatelia (napr. my sami na konci XX. storočia) sa môžu identifikovať s implicitným čitateľom. Základnou úlohou exegézy je zjednodušovať túto identifikáciu.

Ďalej dokument Pápežskej biblickej komisie - poukazujúc na rozdiel medzi oknom a zrkadlom - vysvetľuje vzťah medzi prínosom historicko-kritickej metódy a naratívnej analýzy. «*Zatiaľ čo historicko-kritická metóda považuje text skôr za „okno“, ktoré dovoľuje venovať sa rozličným poznatkom o určitej epoche (nielen faktom rozprávaným, ale aj situácii komunity, pre ktorú boli rozprávané), v naratívnom sa zdôrazňuje, že text funguje aj ako „zrkadlo“, v tom zmysle, že predstavuje určitý obraz sveta - svet príbehu - ktorý vplýva na spôsob videnia čitateľa a posúva ho na prijatie istých hodnôt viac než iných*»¹⁰.

Z toho pre nás vyplýva, že naratologia, čiže štúdium príbehov, mala by byť chápaná vo vzťahu s nedávnymi poznatkami na poli lingvistiky a literárnej kritiky. Biblická exegéza požehnala tento prínos prostredníctvom množstva analýz, ktoré skúmali Bibliu predovšetkým ako literárny fenomén. Jean Luis Ska napísal: «*Zmysel príbehu je výsledok procesu čítania, to znamená, že nie je možné obísť zmysel textu vo všeobecnosti a narácie zvlášť, od „drámy čítania“... Metódy klasickej exegézy (kriticko-historickej) považujú text predovšetkým za dokument, ktorý hovorí o minulosti. Interpret si posluži textom, aby dosiahol svet, ktorý sa schováva vo vnútri textu... Pre naratívnu metódu text je udalosť žitá čitateľom. Tak ako hudba v notách zostane mŕtva až kým ju interpret nezahrá, tak aj text zostane mŕtvym písmenom, kým čitateľ mu nedá život čítaním*»¹¹.

Explózia naratívnej metódy sa rozvíja v súčinnosti so zdôrazňovaním štrukturálnej analýzy textov v lingvistickej kultúre, ktorá si všíma synchronický rozmer viac ako rozmer diachronický, tradičný, ktorý študuje text z pohľadu geneticko-historického, ako to vysvetľuje Aletti: «*Exegéza nás nevie uspokojiť s výkladom príbehu, opisujúc históriu kompozície, potvrdzujúc alebo negujúc historickosť rozprávaných udalostí, zauzľujúc teológiu, vychádzajúc zo zdrapov, z ktorých sa ono formovalo. Naratívne tkanivo je poslušné vlastným literárnym zákonom, ktoré vyžadujú synchronické postavenie*»¹². Toto tvrdenia podopiera aj J. Baar, známy svojou kritikou Kittela a diachronickej semantiky a jeho návrhu novej interpretácie jazyka a

textov Písma. Podľa Barra Starý zákon by mal byť čítaný ako príbeh, viac ako história. Čítanie príbehu, tak ako je nám daný, je spôsob ako stretnúť toho Boha, o ktorom mali Izraeliti skúsenosť. Zo skutočnosti, že výklad príbehu by sa mal realizovať prostredníctvom príbehu samotného, sa dá prísť k performatívnemu aspektu teológie. Rozprávania svedectva Písma je konkrétnou formou biblickej teológie¹³.

3. *Lex narrandi* v Starom zákone

Keď hovoríme o naratívnej štruktúre, to neznamená, že Biblia je zostavená iba alebo prevažne len z príbehov. Nachádzame v nej široké množstvo literárnych druhov. To, čo sa chce povedať je - slovami profesora Sergio Lanza z Ríma - že: «*Najdôležitejšie texty - ktoré sú významné z hľadiska náboženského - sú narácie, a že iné texty, nie naratívne (právnické, morálne, poetické, atď) nachádzajú správne miesto a zdôvodnenie nie pre teoretický charakter, ale pre dejinnosť, t. j. pre stretnutie Boha s človekom*»¹⁴. Podobne sa vyjadril K. Müller: «*Narácia je existencionálnym elementom hebrejského života viery*»¹⁵. Naratívna štruktúra, prejavujúca sa na rozličných úrovniach, v podstate pochádza z faktu, že «*Písmo nie je len kniha právd na uverenie a zbierka príkazov na zachovávanie, ale je svedectvom žitej náboženskej skúsenosti, ktorá zasahuje všetky oblasti bytia, a smeruje k tomu, aby táto skúsenosť bola vždy nanovo relizovaná*»¹⁶.

Že Starý zákon bol predovšetkým «*históriou*» a že forma teologického vyjadrovania v starozákonných knihách bol «*príbeh*», to povedal už Gustav von Rad, ktorý postavil svoju teológiu Starého zákona na «*histórii tradícií*» Tradície sú založené predovšetkým na príbehoch¹⁷. Významné je v tomto zmysle tzv. «*historické krédo*» (Dt 26, 5-9: *Kňaz vezme kôš z tvojich rúk... a ty povieš: Môj otec bol blúdiaci aramejčan, potom v malom počte zostúpil do Egypta...; Joz 24, 1-13: Jozue povedal všetkému ľudu: Oddávna bývali vaši otcovia Abrahám a Nachorov otec Tare na druhej strane Rieky...tak si dnes vyvolíte komu chcete slúžiť...; Ž 136: On previedol svoj ľud cez púšť, lebo jeho milosrdenstvo je večné, a pozabíjal mocných kráľov...)* Pozerajúc ďalej, až poza históriu a jej funkciu, schéma ponúka vyznanie viery jasne naratívne, pretože je založené na „svätej“ histórii Izraela v rozličných fázach: patriarchovia, exodus, zasľúbená zem, udalosť na Sinaji. Gustav von Rad píše: «*Najstaršie vyznania viery v Jahweho mali dejinný charakter, keďže spájali meno tohto Boha s príbehom o jeho zásahu v dejinách*»¹⁸.

Aj celé Desatoro (Ex 20, 1-17; Dt 5, 6-22) predstavuje tú istú kvalitu¹⁹. Podobne aj veľkonočná Haggada, ktorá je dominantou v liturgii (Dt 6, 20-25). Je potvrdená veľkonočným memoriálom (Ex 12-13), ktorý zahrňuje tri dimenzie: minulosť, prítomnosť, budúcnosť. Je to typický príklad rodinnej slávnosti pri ktorej sa oslavovala rozhodujúca dejinná udalosť Izraela a Sinajská zmluva. Otec rodiny rozprával deťom veľké Božie skutky a robil to tými istými slovami, ktoré sa naučil od svojho otca.²⁰ Narácia v tomto prípade ponúka model dejinnej viery teda znovu pripamätanej, podloženej svedkami a aktualizovanej²¹.

«*Aj múdroslovné uvažovania sú naratívne, ako to povrdzuje Gen 2-3, ako aj biblické mirdraš (pravdepodobne Jonáš, Tobiáš, Ester, Judit), ktoré votkali do biblického jadra katechetickú a teologickú naráciu*»²².

4. Naratívnosť v Novom zákone

Naratívny jazyk je fundamentálny a určujúci nielen v Starom zákone, ale aj v štyroch kanonických evanjeliách a vo väčšej časti listov Nového zákona²³. V príbehu pomazania v Betánii Ježiš povedal: «*Veru, hovorím vám, kdekoľvek na svete sa bude ohlasovať evanjelium, bude sa na jej pamiatku hovoriť aj o tom, čo urobila*» (Mk 14,9). Obrana príbehu na-

chádza v evanjeliách verného spojenca. Valerio Mannucci píše: «*Prvé úradné ohlasovanie - kerygma - (1 Kor 15, 3-5 Odovzdal som vám predovšetkým to, čo som aj ja prijal: že Kristus zomrel za naše hriechy...) je zakotvené vo veľkonočnej udalosti, čiže v smrti a zmŕtvychvstaní. Prvá forma hlásaného a napísaného evanjelia bolo pravdepodobne vyrozprávanie utrpenia, smrti a zmŕtvychvstania Ježiša Krista. Cieľová osnova evanjelií, ktoré máme je naratívna: detstvo Ježiša - príbeh Jána Krstiteľa - verejná služba Ježišova- smrť a zmŕtvychvstanie* »²⁴.

Zapadla pozícia R. Bultmanna, podľa ktorého evanjeliové svedectvo by sa malo zredukovať na ponuku kerygmy alebo vzájomných cieľavedomých oznámení bez akéhokoľvek vzťahu k histórii. Käsemann, jeho žiak, demoloval bultmanovskú požiadavku o bezvýznamnosti historického Ježiša pre kerygmu a pre vieru²⁵. V evanjeliách kerygma a história, ohlasovanie a príbeh sa miešajú neodlučiteľným spôsobom. Ako napísal Eberhard Jüngel: «*Evanjeliá ohlasujú rozprávajúc a rozprávajú ohlasujúc* »²⁶.

V tomto smere sú pre nás veľmi užitočné aj apokryfy. V našom storočí archeológovia objavili tzv. «Tomášovo evanjelium», ktoré sa predstavuje ako zbierka Ježišových náuk, ale odtrhnutá od akéhokoľvek vzťahu k času a priestoru a prežitej udalosti. Sú tu zozbierané výroky a fakty o Ježišovi, ktoré sa formou často približujú synoptikom. Ale zorný uhol pohľadu je iný. Chýbajú príbehy. Celá zbierka má skôr gnostickú príchut'²⁷. Napr. je tam veta: «*Toto sú tajomné slová, ktoré Ježiš, Žijúci, povedal, a ktoré Didymos Júda Tomáš zapísal. On povedal: Kto nájde zmysel týchto slov, neochutná smrť*»²⁸. Avšak jedinečné - a preto v sebe neopakovateľné - sú apoštolské príbehy, ktoré obsahujú svedectvo o Ježišovej udalosti. A preto, oproti kánonickej narácii štyroch evanjelií, dodáva Valerio Mannucci, «*apokryfné evanjeliá nie sú nič iné než "zvrátené rozprávania" Ježiša Krista, a nemôžu byť prijaté ani ako náhrada štyroch evanjelií, ani ako legitímne evanjeliové rozprávanie, ani ako základ pre našu aktualizujúcu naráciu Kristovej udalosti*»²⁹.

Táto úvahu môže byť vhodne zakončená odporúčaniami, ktoré ponúka dokument Pápežskej biblickej komisie *Interpretácia biblie v Cirkvi* slovami: «*Naratívna analýza predstavuje pre biblickú exegézu evidentnú užitočnosť, keďže korešponduje s naratívnu povahou veľkého počtu biblických textov. Môže prispieť na zjednodušenie pochodu, ktorý je potrebné vykonať od zmyslu textu v jeho historickom kontexte - tak ako sa ho usiluje definovať historicko-kritická metóda - k zmyslu, ktorý má pre dnešného čitateľa* »³⁰.

Doc. ThDr. Anton **Fabian**, CSc.,

Docent na UK, Teologickom inštitúte v Košiciach,
na katedre pastorálnej teológie a homiletiky.

V rokoch 1992 -1996 študoval v Ríme na Pápežskej Lateránskej univerzite
a u prof. Lanzu napísal doktorskú prácu na tému: *Omelia e narrazione*

V roku 1998 sa habilitoval na Trnavskej univerzite na Fakulte sociálnej práce.

Špecializuje sa na teológiu ohlasovania a komunikáciu viery.

(Kanonik Košickej Metropolitnej kapituly a riaditeľ arcidiecéznej kúrie)

¹ G.LOHFINK, «Erzählung als Theologie. Zur sprachlichen Grundstruktur der Evangelien», (Rozprávanie ako teológia. K základnej rečovej štruktúre evanjelií) in *Stimmen der Zeit* XX (1974) n. 192, s. 521-532.

² G.LOHFINK, u□ cit., s. 523. H.WEINRICH, «A favore d'una teologia narrativa, ovvero: La teologia soggetta al criterio della tolleranza narrativa» (V prospech naratívnej teológie, alebo: teológia podriadená kritériu naratívnej tolerancie) in B.WACKER, *Teologia narrativa*, Queriniana, Brescia 1981, s. 69-71, ponúka analýzu Lohfinkovho článku.

³ Porov. G.LOHFINK, u□ cit., s. 524-526.

-
- ⁴ G.LOHFINK, u□ cit., s. 528.
- ⁵ G.LOHFINK, u□ cit., s. 528.
- ⁶ G.LOHFINK, u□ cit., s. 530.
- ⁷ Porov. G.LOHFINK, u□ cit., s. 531.
- ⁸ PONTIFICIA COMMISSIONE BIBLICA, L'interpretazione della Bibbia nella Chiesa I, B, 2, (Interpretácia biblie v Cirkvi) Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 1993, s. 39.
- ⁹ L'interpretazione della Bibbia nella Chiesa I, B, 2, u□ cit., s. 40
- ¹⁰ L'interpretazione della Bibbia nella Chiesa I, B, 2, u□ cit., s. 41
- ¹¹ J.L. SKA, «Narrativa ed esegesi biblica» (Naratívnos□ a biblická exegéza) in La Civiltà Cattolica CXLII (1991) n. 3387-3388, s. 222.
- ¹² J.N. ALETTI, «L'approccio narrativo applicato alla Bibbia: stato della questione e proposte» (Naratívne príbli□enie aplikované v Biblii: stav otázky a návrhy), in Rivista biblica XXXIX (1991) s. 258.
- ¹³ Porov. J.BARR, Semantica del linguaggio biblico (Semantika biblického jazyka), Il Mulino, Bologna 1968.
- ¹⁴ S.LANZA, La narrazione in catechesi (Narácia v katechéze), Roma 1985, s. 50.
- ¹⁵ K.MÜLLER, «Bedingungen einer Erzählkultur. Judaistische Anmerkungen zum Program einer narrativen Theologie» (Podmienky kultúry rozprávania. □idovské poznámky k programu naratívnej teológie), in R. ZERFASS (zostavovateľ) Erzählter Glaube - erzählende Kirche (Rozprávaná viera - rozprávajúca Cirkev), Herder, Freiburg i. B. 1988, s. 29.
- ¹⁶ S.LANZA, La narrazione in catechesi (Narácia v katechéze), u□ cit., s. 51.
- ¹⁷ Porov. G.VON RAD, Teologia dell'Antico Testamento I. Teologia delle tradizioni storiche d'Israele (Teológia Starého zákona I. Teológia historických tradícií Izraela), Paideia, Brescia 1972.
- ¹⁸ G.VON RAD, u□ cit., s. 149.
- ¹⁹ Porov. S. LANZA, La nube e il fuoco. Un percorso di teologia pastorale (Oblak a oheò), Dehoniane, Roma 1995, s. 288.
- ²⁰ Porov. O. CARENA, Cena pasquale ebraica per comunità cristiane (□idovská ve¼konoená veèera vo vz□ahu ku kres□anským komunitám), Marietti, Casale Monferrato 1980. Porov. tie□ L.CAMPOS - R.DI SEGNI (zostavovatelia) Haggadah di Pesach. Ricordare per essere liberi (Památa□, aby sme boli slobodní), Assisi - Roma 1979².
- ²¹ Porov. G.STACHEL, «Zur Praxis des Erzählens und des Nacherzählens der Bibel» (K praxi rozprávania z rozprávání Bible), in Katechetische Blätter CX (1985) s. 596-604.
- ²² G.RAVASI, «Ciò che abbiamo udito...lo narriamo (□ 78, 3-4). Narrazione ed esegesi» (Èo sme poèuli... to vyrozprávame) in Rivista biblica, XXXVII (1989) s. 345.
- ²³ Porov. R.PENNA, «Aspetti narrativi della lettera di S.Paolo ai Romani» (Naratívne aspekty listu sv. Pavla Rimanom), in Rivista biblica, XXXVI (1988) s. 29-45.
- ²⁴ V.MANNUCCI, «Vangeli e narrazione» (Evanjeliá a narácia) in La rivista del clero italiano, LXXI (1990) n. 9, s. 599.
- ²⁵ Porov. E.KÄSEMANN, «Il problema del Gesù storico» (Problém historického Je□iša), Conferencia z roku 1953, in Saggi Esegnetici, Marietti, Casale Monferrato 1985, s. 30-57.
- ²⁶ E.JÜNGEL, Dio mistero del mondo. Per una fondazione della teologia del Crocifisso nella disputa tra teismo e ateismo (Boh tajomstvo sveta. Základy teológie ukri□ovaného v diskusii medzi teizmom a ateizmom), Queriniana, Brescia 1982, s. 398.
- ²⁷ Porov. R.E. BROWN - J.A. FITZMYER - R.E. MURPHY, Grande commentario biblico (Ve¼ký biblický komentár), Queriniana, Brescia 1973, s. 1537.
- ²⁸ Porov. G.LOHFINK, «Erzählung als Theologie» (Rozprávanie ako teológia), u□ cit., s. 526.
- ²⁹ Porov. V. MANNUCCI, «Vangeli e narrazione» (Evanjeliá a narácia) s. 600.
- ³⁰ L'interpretazione della Bibbia nella Chiesa I, B, 2, s. 41.